

Ülkemizdeki Deniz Memelileri Gösteri Merkezlerinin Durumu

Mehmet AYDIN✉, Uğur Yücel KESİCİ

Ordu Üniversitesi, Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi, Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği Anabilim Dalı, Ordu.

Özet: Bu çalışmada ülkemizdeki deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin durum tespiti ve bu merkezlerdeki memelilerin yaşam şartlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 2007 yılı itibarıyla gösteri ve terapi merkezlerinin bulunduğu Aydın-Kuşadası, Muğla- Bodrum ve Marmaris, Antalya, Kaş, Kemer-Beldibi, Serik'teki merkezler incelenmiştir. Deniz memelilerinin yaş, boy, ağırlık, cinsiyet, beslenme, yaşam ortamları, sağlık koşulları gibi parametreleri belirlenmiştir. Tesislerde gösteri amaçlı ithal edilmiş toplam 12 adet yunus, 6 adet fok, 3 adet beyaz balina, 1 adet deniz aslanı ve 1 adet mors olduğu belirlenmiştir. Tespit edilen 35 adet yunustan 25 adetinin özellikleri incelenmiş, % 28'i dişi % 72'si erkek bireylerden, ortalama yaşlarının 12.26 ve ortalama ağırlıklarının da 170 kg olduğu hesaplanmıştır. Günlük yem tüketimlerinin yunuslar ve foklarda yaz aylarında 8 kg, kış aylarında 12 kg, deniz aslanının ve morsun ise 20 kg olduğu belirlenmiştir. Tesislerde çalışan personelin neredeyse tamamı yabancı uyruklulardan oluşmaktadır. Bunlardan çoğu (% 85) Rusya ve Ukrayna kökenli olduğu belirlenmiştir. Araştırma boyunca incelenen tesislerden sadece Marmaris'teki tesisin tamamen zihinsel ve bedensel engelliler terapisini sağlamak üzere kurulduğu tespit edilmiştir. Diğer tesislerin ise genel olarak şov amaçlı fakat ilave olarak zihinsel ve bedensel engellilere hizmet verme amacıyla kurulmuş olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Deniz memelileri, Gösteri merkezleri, Terapi merkezleri.

Present Condition of Marine Mammals Show Centers of Turkey

Abstract: The aim of this study was to determine the present condition of marine mammals' parks and therapy centers in Turkey and their living conditions in these centers. For this purpose, in 2007, a survey program was carried out in Aydın-Kuşadası, Muğla-Bodrum and Marmaris, Antalya- Kaş- Kemer-Beldibi and Serik where centers are located. Age, length, weight, sex, diet, habitats and health condition parameters of the mammals were determined. It was seen that 12 dolphins, 6 seals, 3 white whales, a California Sea Lion and 1 walrus had been imported for the Centers. Twenty five out of 35 dolphin individuals were examined and it was determined that females and males comprised of 28 and 72 % respectively. The mean age was 12.26 years and mean weight 170 kg. Dolphins and seals 8 kg of food consumed per day at summers, 12 kg winters. This value was determined to be 20 kg for California Sea Lion and walrus. Consists almost exclusively of foreign staff working at these facilities and most of them (85 %), Russia and Ukraine are determined. Marmaris facility completely mental and physical disabilities have been identified for therapy services provided. Other facilities mainly were established for show purposes, in addition to established for therapy.

Key words: Marine mammals, Show centers, Therapy centers.

GİRİŞ

Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi'nde yunuslar kesin koruma altına alınmış türler içerisinde yer almaktadır (Anonim, 1979). Bu sözleşmeye ülkemiz 1984 yılında taraf olmuş ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ve burada bahsedilen Türkiye'nin taraf olduğu uluslar arası anlaşmalar gereği bu yıldan sonra da ülkemiz karasularında koruma altına alınmış ve hiçbir şekilde yakalanmalarına, öldürülmesine izin verilmemiştir.

Yunusların eğitilerek zihinsel ve bedensel engellilerin terapisi ile gösteri amaçlarıyla kullanıldığı ve olumlu sonuçlar alındığı söylenmektedir. Bu doğrultuda ülkemizdeki deniz memelileri gösteri yerlerindeki bu canlılar Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme kurallarına uygun olarak gerekli izin alınarak ithal edilmektedir (Anonim, 1973).

Ülkemizde 2006 yılında, ithalatta uygulanan prosedürün zorluğu ve taşıma esnasında yunusların zarar gördüğü gerekçesiyle, kurulan veya kurulacak olan merkezlerin ihtiyacı olan yunusların avcılığına sınırlı sayıda izin verilmesi talep edilmiş ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı da Bern Sözleşmesi'nin 9'uncu maddesinin "popülasyonun devamlılığına zarar vermeyecek hallerde sözleşme kapsamına giren bitki ve hayvan türlerinin az miktarda alımı, saklanması veya diğer akılcı kullanımlarına, çok sıkı gözetim altında, selektif ve sınırlı olmak kaydı ile izin verilmesi yönünden istisnalar getirebilir" hükmü gereğince bir sefere mahsus olarak 30 yunusun avcılığına izin vermiştir.

Bu kapsamda; yakalamanın, Tarım ve Köyişleri Bakanlığının belirlediği elemanlarının denetiminde yapılması ve yakalamanın gırgır ağlarıyla gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca yakalanan yunusların kayıt altına alınarak bunlar için menşei belgesi düzenlenmesi ve nakillerinin menşei belgesi eşliğinde gerçekleştirilmesi de gerekmektedir. Bunların yanı sıra yunusların konulacağı tesislerin

hayvan refahına uygun şartlarda olması, gerekli su kalitesinin sağlanması, düzenli olarak veteriner kontrollerinin yapılması, doğal şartlara uygun beslenme imkanlarının sağlanması, eğitimler ve terapiler esnasında zor kullanılmaması, şartları doğrultusunda, Nisan 2007 tarihine kadar toplam 23 adet yunus yakalanarak, gösteri ve terapi amacıyla kurulan tesislere konulmuştur. Bu tarihten sonra ise hiçbir şekilde yunus yakalanmasına izin verilmemiştir. Yunusların konulduğu gösteri ve terapi merkezleri Tarım ve Köyişleri Bakanlığı İl Müdürlükleri kanalıyla periyodik olarak ayda bir denetlenmekte ve durumları kayıt altına alınmaktadır (Aydın ve ark., 2008).

Yunusların terapi amaçlı kullanımı, 1970'li yıllarda resmi olarak başlamış ve ABD, Meksika, İsrail, Rusya, Japonya, Çin ve Bahama gibi birçok ülkede oldukça kazandıran bir iş kolu haline gelmiştir. Fakat, bu terapi merkezleriyle ilgili olumlu ve olumsuz bir çok şey söylenmektedir. Yunuslar ve insanlar arasındaki fiziksel kontakın fizyolojik ve psikolojik açılarından olumlu etkileri araştırıldığında normal çocuklardan farklı eğitime ihtiyacı olan engelli çocuklarla ilgili çeşitli alanlarda başarılı sonuçların alındığı bilinmektedir. Bu konuyla ilgili yaklaşık 30 yıldır çalışmalar yapılmaktadır. İlk olarak otistik çocukların çevreleriyle iletişim kurmalarında yunusların kullanılmasını Smith, (1981) gerçekleştirmiştir. Daha sonra ki yapılan çalışmalarda ise bu çocukların eğitimi sırasında yunusların kullanılması, çocuklarda 2 ile 10 kat arasında daha hızlı gelişim sağladığı tespit edilmiştir (Nathanson, 1989). Yine yunuslarla etkileşim halinde olmalarında bu zihinsel engelli çocukların hiyerarşik bilişsel tepkilerinde önemli ilerlemelerin olduğu belirlenmiştir (Nathanson ve Faria, 1993). Ayrıca böyle bir etkileşimdeki çocukların aileleri ile sosyal ilişkilerinin de geliştiği gözlemlenmiştir (Voorhees, 1995). Yunuslarla oyun terapisi yönteminde, çevresindeki dünya ile iletişim kuramayan çocukların yunuslarla kolayca iletişim kurdukları gözlemlenmiştir. Bu özellik

onların eğitiminde kullanılmaktadır (Cole, 1996; Birch 1997). ABD' de bu konuda çalışmalar yapan eğitim psikolojisi profesörü Nathanson, yunuslar ile yüzmenin otistik özellikleri olan çocuklarda endorfin salgısını etkilediğini, bağışıklık sistemini uyararak T hücrelerinin (vücudumuzun savunma hücreleri) üretimini hızlandırdığını belirtmektedir. Nathanson insanlardaki fiziksel kısıtlamaların ve engellerin yunusların doğal sonar sistemi ile algılandığını, özellikle şişe burunlu yunusların otistik özellikleri olan çocuklarla birlikte terapide kullanılması ile olumlu sonuçlar alındığını belirtmektedir (Nathanson ve ark., 1997; Lukina, 1999). Yunuslar ile yüzme tek başına otistik özellikleri olan çocukların iletişim kurmalarını kolaylaştırdığı gibi, normal bir eğitim sistemine paralel olarak motivasyon amaçlı da kullanılabilir. Bireysel eğitim alan çocuk bu eğitimde kazandığı başarılar için yunusla yüzme ile motive edilmektedir (Lukina, 1999; Lysenko ve ark., 2000; Heimlich 2001). Yaklaşık 1500 hasta üzerinde yapılan bir çalışmada engelli çocukların duygusal statülerinde olumlu etkilerin olduğu belirlenmiştir (Lukina, 1999).

Hekimlerin ve bir yunus antrenörünün kontrolü altında bu hayvanlar hastalarla temas ve iletişim kurmayı içgüdüsel olarak bilmektedirler. Bu temas esnasında hiçbir ilacın veya hekimin mobilize edemeyeceği güç ve tesirde olanaklar ortaya çıkmaktadır. Bu deniz memelileri muhtemelen ultrason vasıtasıyla hastayı yoklarken hasta organlara mahsus karakteristik vibrasyonu hissetmektedirler (Birch, 1998). Yapılan araştırmalar sonucu, ultrason ışınlanması esnasında omurga ve beynin rezonans titreşimine girdiği ve bunun da sinir sisteminin daha iyi çalışmasını sağlayan çeşitli biyokimyasal maddelerin üretimini stimüle ettiği anlaşılmıştır. Yunusla kurulan doğrudan temas esnasında bu nedenle insanda korku, stres ve gerginlik hisleri azalmakta, kişi pozitif enerjilerin akmaya başladığını hissetmekte ve negatif duygulardan arınmaktadır (Birch, 1995; Birch 1998).

Yunusla yapılan terapilerin engellilerin tedavisinde oldukça etkili bir yöntem olduğu iddia edilmesine rağmen, uzun vadede katkılarının bilimsel olarak yeterli dayanağının olmadığı da belirtilmektedir. Balina ve Yunus Koruma Derneği (*The Whale and Dolphin Conservation Society-WDCS*) yunus terapi merkezlerinde insanların kandırıldığı, duygularının istismar edildiği, olağanüstü tanıtıma rağmen bu yöntemin hiçbir bilimsel dayanağının olmadığını belirtmektedirler (Brakes ve Williamson, 2007).

Yine ABD'de yapılan bir çalışmada WDCS'nin endişeleri doğrulanmaktadır. Araştırmacılar, bu konuyla ilgili son sekiz yıl içinde yayınlanmış olan beş hakemli çalışmayı incelenmiş ve beş çalışmanın da metodolojik olarak kusurlu olduğu, yunus terapisinin geçerli bir tedavi olduğunu veya ruh halindeki kısa süreli iyileşmelerden daha fazlasını yapabildiğini gösteren hiçbir kanıt olmadığını belirtmiştir (Marino ve Lilienfeld, 2007).

Yapılan bu çalışmayla gösteri ve terapi amaçlı kullanılan deniz memelileri merkezlerinin fiziksel yapıları ve canlıların bazı biyolojik özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

MATERYAL ve METOT

Bu çalışma 2007 yılında gösteri ve terapi merkezlerinin bulunduğu Aydın-Kuşadası, Muğla (Bodrum ve Marmaris), Antalya (Kaş, Kemer, Beldibi ve Serik) 'daki işletmeler ziyaret edilerek yüz yüze görüşmeler ve anketler yapılmış, deniz memelileri (afalina türü yunus "*Tursiops truncatus*", fok "*Callorhinus ursinus*", beyaz balina "*Delphinapterus leucas*" mors "*Odobenus rosmarus*" ve deniz aslanı "*Zalophus californianus*") tesislerinin durumları ortaya konmaya çalışılmıştır. Tespit edilen deniz memelilerinin bazı biyolojik ve morfometrik parametreleri (yaş, boy, ağırlık, cinsiyet, beslenme, yaşam ortamları, sağlık koşulları vb.) belirlenmiştir.

SONUÇ

Ülkemizde 8 tesis belirlenmiş ve tamamı incelenmiştir. Tesislerde terapi ve gösteri amacıyla bulunan deniz memelilerinin dağılımları Tablo 1’de belirtilmektedir.

Yapılan çalışmada her canlının tesisdeki sorumlu eğitimleriyle birebir görüşme yapılarak ve canlılar hakkında tutulan kayıt defterleri incelenerek elde edilen veriler Tablo 2’de verilmiştir.

Tesislerde ithal edilmiş toplam 6 adet *Callorhinus ursinus* türü fok tespit edilmiş ama bunlarla ilgili kayıtlara ulaşılamamıştır. Tespit edilen 3 beyaz balinanın 2’sinin erkek, olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 1 dişi deniz aslanı ve 1 de dişi mors tespit edilmiştir.

Gösteri ve terapi amaçlı tesislerde bulunduran yunusların tespit edilen veriler dahilinde % 28’i dişi, % 72’si erkek bireylerden, en küçük yaştaki bireyin 4, en büyük bireyin 24, ortalamasının 12.26 ve en düşük ağırlığın 120 kg en büyük ağırlığın 250 kg, ağırlık ortalamasının da 170 kg olduğu hesaplanmıştır.

Tesislerdeki deniz memelilerinin bakımı ve eğitimi için biyologlar ve veterinerler görev yapmakta, her deniz memelisinin bir eğitmeni, bir veya iki eğitmen yardımcısı bulunmaktadır. Her iki deniz memelisiyle bir veteriner ilgilenmektedir. Çalışan personelin neredeyse tamamı yabancı uyruklu olup % 85’i Rusya ve Ukrayna kökenlidir. Ayrıca hastaların tedavisinde görevli olan terapistler bulunmaktadır.

Tablo 1. Deniz memelilerinin tesislere göre dağılımı

Table 1. Distribution of marine mammals according to facilities

İL	İLÇE	YAKALANAN YUNUS	İTHAL EDİLEN				
			YUNUS	FOK	MORS	DENİZ ASLANI	BEYAZ BALİNA
AYDIN	Kuşadası	9	3	4	-	-	-
MUĞLA	Bodrum	4	-	-	-	-	-
MUĞLA	Marmaris	5	-	-	-	-	-
ANTALYA	Merkez	-	3	2	-	-	1
ANTALYA	Kaş	2	-	-	-	-	-
ANTALYA	Kemer	-	2	-	-	1	-
ANTALYA	Serik	3	2	-	1	-	2
ANTALYA	Beldibi	-	2	-	-	-	-
TOPLAM		23	12	6	1	1	3

Tablo 2. Tesislerdeki deniz memelilerin bazı biyolojik verileri

Table 2. Some biological parameters of marine mammals at the facilities

<i>Tursiops truncatus</i> (Yunus)			
Yaş	Boy(m)	Ağırlık(kg)	Cinsiyet
6	2.25	120	Dişi
4	2.20	120	Erkek
20	2.80	170	Erkek
12	2.50	150	Erkek
10	2.50	150	Erkek
6	2.30	140	Erkek
6	2.50	150	Dişi
14	3.00	180	Erkek
20	3.00	170	Dişi
16	2.55	---	Erkek
14	2.50	---	Erkek
20	2.70	---	Erkek
12	2.40	---	Erkek
15	2.35	---	Dişi
14	2.30	---	Dişi
9	2.20	---	Erkek
9.5	2.20	---	Erkek
24	2.40	---	Dişi
16	2.50	---	Dişi
14	2.45	---	Erkek
7	2.50	---	Erkek
7	2.50	---	Erkek
15	2.70	250	Erkek
8	2.60	220	Erkek
8	2.60	220	Erkek
<i>Delphinapterus leucas</i> (Beyaz balina)			
8	3.30	---	Erkek
8	3.25	---	Erkek
---	---	---	Dişi
<i>Odobenus rosmarus</i> (Mors)			
4	---	---	Dişi
<i>Zalophus californianus</i> (Deniz Aslanı)			
16	---	475	Dişi

Doğadan yakalanan yunusların adaptasyonlarında sıkıntı yaşanmadığı, ilk 2 gün içerisinde elden beslenmeye alıştıkları ve ilk 2 ay içerisinde insanla yüzmeye başladıkları, 6 ay içerisinde de terapi amaçlı kullanılabilirdiği belirlenmiştir.

Beslenme: Tesislerdeki deniz memelilerinin beslenmesinde genellikle kış aylarında deniz memelilerinin yağlanması sağlamak için uskumru, istavrit, kolyoz, sardalya, ringa gibi yağlı balıklar ile Norveç somon filetosunun kullanıldığı, yaz aylarında ise daha yağsız balıkların tercih edildiği ayrıca Norveç'ten ithal edilen capelin (*Mallotus villosus*) adlı yağsız bir balığında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Günlük yem tüketimlerinin yunuslar ve foklarda yaz aylarında 8 kg (3-5 öğün olarak) kış aylarında 12 kg, deniz aslanının ve morsun ise 20 kg olduğu belirlenmiştir.

Yaşam ortamları: Tesislerde deniz memelilerinin bulunduğu barınma ortamları ya havuz şartları yada denizde yerleştirilmiş kafes şartlarından oluşmaktadır. Tesislerin tamamında deniz memelilerin daimi olarak bulunduğu alanlar, şov havuzları, terapi havuzları ve karantina havuzları mevcuttur. Deniz ortamları Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nden kiralanarak, paslanmaz kafeslerden çevrilerek oluşturulmuştur. Deniz ortamındaki tesislerde su sıcaklığının yaz sezonunda maksimum 28 °C, kış sezonunda minimum 16 °C arasında değiştiği, su kalitesinin kontrolü için periyodik olarak bakteriyolojik, mikrobiyolojik ve fiziksel analizlerinin yapıldığı ve kayıt altına alındığı belirlenmiştir. Havuz ortamlarındaki barınma yerlerindeki su sıcaklığının yaz aylarında artması durumunda tesislerde soğutma sistemlerinin olduğu, sistemdeki suyun 3 saatte bir değiştiği, sistemde otomatik klor miktarı düzenleyicisinin bulunduğu, bu sayede klor düzeyinin 0.5 ile 0.8 arasında sabit tutulduğu, PH'sının 7.2-7.6 arasında tutulduğu ve sistemdeki suyun kum filtreleri tarafından temizlendiği, klorun yanı sıra ozonunda kullanıldığı belirlenmiştir. Deniz ortamlarındaki barınma yerlerinin derinliği 8-12 m, havuz

ortamlarının ise ortalama 4 m olduğu tespit edilmiştir.

Sağlık koşulları: Tesislerdeki deniz memelileri eğitmenleri ve veterinerler tarafından her gün rutin olarak sağlık kontrollerinin yapıldığı ve bulunan değerlerin kayıt altına alındığı, ayda 3 kez kan parametrelerinin kontrol edildiği, 6 ayda bir ise genel check-up yapıldığı belirlenmiştir.

Her gün düzenli olarak deniz memelilerine besinlerinin içerisinde vitamin verilmektedir. Kullanılan vitaminlerin Essentiale Fort N (karaciğer için), imuneks (immün sistem için), Reflor (bağırsaklar için), Neurovit (B₁, B₆), Seatabs, Centrum (Multivitamin), Folbiol (Folik asit - gebelik dönemi için), Supradyn, Sefola, Sfolin, Megadyn, Apikobal ve Ester olduğu tespit edilmiştir. Antibiyotik olarak amoklavın ve ciflosin, mantar için de fluzole'nin kullanıldığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Yapılan araştırmada gösteri ve terapi amaçlı kullanılan deniz memelilerin yaşama ortamları, beslenme durumları, sağlık koşulları, biyolojik ve morfometrik parametreleri belirlenmeye çalışılmıştır. 2007 yılında yapılan bu çalışmada ülkemizde 8 tesis tespit edilmiş, tamamı değerlendirmeye alınmış ve bu tesislerde toplam 35 yunus, 6 fok, 3 beyaz balina, 1 deniz aslanı ve 1 mors belirlenmiştir. 2010 yılı itibari ile Sualtı Araştırmaları Derneği Deniz Memelileri Araştırma Grubunun hazırlamış olduğu raporda İstanbul, Alanya ve Bursa'da açılan yeni 3 adet tesisle birlikte tesis sayısı 11'e çıkmıştır. Bu tesislerde bulunan yunus sayısı 45 adete, fok sayısı 21 adete çıkarken, beyaz balina sayısı aynı, deniz aslanı sayısı 2'ye mors sayısı da 3 adete çıkmıştır (Anonim 2010).

Terapi ve gösteri amaçlı tesislerde bulunduran yunusların % 72'nin erkek bireylerden oluşması, bu amaçlar için kullanılan yunuslarda erkek bireylerin daha tercih edildiğini göstermektedir.

Tesislerde çalışan personelin neredeyse tamamı yabancı uyruklulardan oluşmaktadır. Ülkemizde deniz memelilerinin bakımı, eğitimi gibi konularla ilgili personel yetiştirecek hiçbir kurum bulunmamaktadır. Bu gibi tesislerde yardımcı eleman olarak Türk personel çalıştırılması zorunlu hale getirildiği takdirde, tecrübeli eğitmenlerden yararlanılabileceği ve böylece ülkemizde de bu konuda yetişmiş eleman açığı kapanacağı düşünülmektedir.

Araştırma boyunca incelenen tesislerden sadece birinin tamamen zihinsel ve bedensel engelliler terapisini sağlamak üzere kurulduğu, diğer tesislerin ise genel olarak şov amaçlı fakat ilave olarak zihinsel ve bedensel engellilere hizmet verme amacıyla kurulmuş olduğu belirlenmiştir. Son yıllarda yapılan bilimsel çalışmalar, uzman terapistler kontrolünde yunusla yapılan terapilerin engellilerin tedavisinde oldukça etkili bir yöntem olduğunu göstermesine rağmen bu gibi tedavilerin daha bilimsel çalışmalarla desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Tedavi ettiği hala tartışılan "yunus terapi" programlarının yunusların yanı sıra hasta aileleri de maddi ve ruhsal yönden sömürdükleri söylenmektedir. Brakes ve Williamson (2007)'in hazırlamış oldukları raporda bu konuda da insanların kandırıldığı, yöntemin hiçbir bilimsel dayanağının olmadığını belirtmişlerdir.

Bazı tesislerin karada, bazı tesislerin ise deniz ortamındaki askıda kalan havuzlar şeklinde olduğu belirlenmiştir. Deniz memelilerinin karadaki tesislerde barındırılmasının yerine, Marmaris'deki tesis gibi doğal ortamına daha yakın deniz ortamında yapılan tesislerde barındırılması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca ülkemizdeki tesislerin hem gösteri hem de terapi amaçlı değil, sadece terapi veya sadece gösteri amaçlı olması gerektiği düşünülmektedir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın ilgili personelleri tarafından düzenli olarak yapılan deniz memelileri terapi ve gösteri merkezlerinin denetimi daha aktif hale getirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, herhangi bir nedenle ölen deniz memelilerinin yerine yasal olmayan yollarla avlanan deniz

memelilerinin değiştirilmemesi için deniz memelilerin markalanması ve elektronik künye takılması gerektiği düşünülmektedir.

Deniz memelileri gösteri merkezlerinde engelli bireyler için yapılan tedavilerin yararlı olup olmadıkları, diğer evcil hayvanlarla yapılan terapilerin hastalar için daha güvenli ve masrafsız ve aynı etkiyi göstermesine rağmen neden özellikle yunusların tercih edildikleri, deniz memelilerin barınma ve yaşam ortamlarının uygun olup olmadığı veya bu deniz canlılarının tutsaklığı hakkında olumlu ve olumsuz birçok yayın bulunmaktadır (Birch, 1995; Nathanson ve ark., 1997; Birch 1998; Lukina, 1999; Lysenko ve ark., 2000; Heimlich 2001; Brakes ve Williamson, 2007; Marino ve Lilienfeld, 2007).

Terapi ve gösteri merkezlerinde bulunan deniz memelilerinin doğadan yakalanması, bu canlıları doğal ortamlarından koparıp tutsak edilmesi, her ne kadar bu canlıları belli amaçlara hizmet ettiriyor olsalar da koruma altındaki bu canlılar doğal ortamlarında sosyal bir topluluk oluşturdukları unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, dünyada gösteri ve tedavi amaçlı böyle bir sektör bulunmakta ve hızla sayıları artmaktadır. Ülkemizde de bu tesislerin standartlarının belirlenmesi, mevcut tesislerin belirlenen standartlar dahilinde iyileştirilmesi, hayvan refahının en üst düzeyde tutulması ve bu konuda bilimsel çalışmaların artırılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1973. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. USA.
- Anonim, 1979. Bern Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats.
- Aydın M., Gündoğdu M., Yahşi RS., 2008. Ülkemizde Yunus Yakalanması ve Kullanımı. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Teknik Rapor. s: 16.
- Bengil F., Kankuş J., Sönmez R., Danyer E., Sevim M., Tamtürk Z., 2010. Havuz Tutsakları "Yunuslar". Sualtı

- Araştırmaları Derneği, Deniz Memelileri Araştırma Grubu. Rapor. s: 53.
- Birch S., 1995. "EEG measurements taken as putative indicators of hormonal expression in vivo". Prince Henry's Institute of Medical Research, 3rd Annual Scientific Symposium. Hormones and the Brain.
- Birch S., 1997. Dolphin-human interaction effects. Doctor Thesis at Dept. of Electrical & Computer Systems Engineering, Monash University, Caulfield Campus.
- Birch S., 1998. Dolphin sonar pulse intervals and human resonance characteristics. Bio electromagnetism, Proceedings of the 2nd International Conference 141-142. DOI: 10.1109/ICBEM.1998.666435
- Brakes P., Williamson C., 2007. Dolphin Assisted Therapy: can you put your faith in DAT? Whale and Dolphin Conservation Society. s: 21.
- Cole DM., 1996. Phenomenological effect of dolphin interaction on humans. International Symposium on Dolphin Healing. Co-hosted by the Aqua Thought Foundation. 1-7.
- Heimlich K., 2001. Animal-assisted therapy and the severely disabled child: a quantitative study. J. Rehabil. 67.
- Lukina LN., 1999. Influence of dolphin-assisted therapy sessions on the functional state of children with psychoneurological symptoms of diseases. Human Physiology, 6, 676-679.
- Lysenko VI., Zagoruichenko IV., Batozsky JK., 2000. The usage of the dolphin therapy in the rehabilitation of children .Material of the 6-th Congress of Pediatricians of Russia «Urgent states of children». Moscow, 177-178.
- Marino L., Lilienfeld OS., 2007. Dolphin assisted therapy: More flawed data and more flawed conclusions, Anthrozoös, 3, 239 – 249.
- Nathanson DE., 1989. Using Atlantic bottlenose dolphins to increase cognition of mentally retarded children. In: Lovibond, P. and Wilson, P. (eds.). Clinical and Abnormal Psychology. Elsevier Science Publishers, North Holland, 223-242.
- Nathanson DE., Faria S., 1993. Cognitive improvement of children in water with and without dolphins. Anthrozoös, 1, 17–29.
- Nathanson DE., Castro D., Friend H., McMahon M., 1997. Effectiveness of short-term dolphin-assisted therapy for children with severe disabilities. Anthrozoös, 10, 90-100.
- Smith BA., 1981. Using dolphins to elicit communication from a autistic child. School of Public Affairs and Services, Library at Dolphins Plus, Florida. s: 154.
- Voorhees R., 1995. The effect of a unique stimulus (swimming with dolphins). On the communication between parents and their children with disabilities. Masterwork. University of Miami, School of Medicine.